

Ключові слова: критичне мислення, формування особистості дитини, особистісно орієнтовний підхід, власна думка, ситуація успіху, інноваційність, досвід.

В статье раскрывается понятие критического мышления, рассматриваются способы развития личности ребенка, которые основываются на собственном опыте автора, как учителя общеобразовательной украинской школы.

Ключевые слова: критическое мышление, формирование личности ребенка, личностно-ориентированный подход, собственное мнение, ситуация успеха, нестандартность, инновационность, опыт.

This article illuminates the conception of critical thinking. It is also examines the methods of child's personality development / all these methods are based on author's own experience, which was collected during many years of working at Ukrainian school of general education.

Key words: critical thinking, the child's personality, personality-oriented approach, personal opinion, the situation of success, innovation and experience.

УДК 376.545

М.М. Кабанець
м. Донецьк, Україна

РЕГІОНАЛЬНІ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ У ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку суспільства особливої актуальності набула проблема забезпечення особистісної, соціальної самореалізації та професійного самовизначення обдарованої молоді в нових умовах. Це зумовлено соціально-економічними перетвореннями в українському суспільстві, що викликають необхідність у формуванні інтелектуального потенціалу нації, який залежить від якості підготовки фахівців, спроможних висувати перспективні ідеї, критично аналізуючи попередній досвід, та реалізовувати їх в інноваційному за типом розвитку суспільстві.

Протягом останніх двох десятиліть одним зі стратегічних напрямів розвитку освіти в Донецькій області визначено спрямованість на становлення та розвиток особистості, реалізація чого в свою чергу передбачає створення дієвої системи підтримки та розвитку обдарованої особистості.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Дослідження проблеми дитячої обдарованості має давню історію, проблема ж ефективного навчання обдарованої молоді залишається актуальною і донині. Питанням обдарованості присвятили свої роботи видатні зарубіжні та вітчизняні дослідники, серед яких Б. Блум, Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, Б. Кедров, В. Лоуенфельд, Г. Пассоу, Я. Пономарьов, Дж. Рензулі, С. Рубінштейн, Р. Стенберг, Дж. Стенлі, П. Торренс та ін. В останні десятиріччя вітчизняними представниками педагогічної та психологічної наук зроблено вагомий внесок у дослідження питань дитячої обдарованості. Різним аспектам обдарованості присвячені праці таких учених, як: В. Алфімов, О. Антонова, М. Гнатко, С. Гончаренко, І. Зверева, Л. Коваль, О. Кульчицька, В. Моляко, О. Музика, С. Сисоєва, В. Слуцький, В. Паламарчук, В. Юркевич та ін. Зарубіжний досвід педагогічної підтримки обдарованої молоді вивчали П. Тадеєв, О. Бочарова, І. Бабенко, Л. Кокоріна та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. У Донецькій області накопичено великий досвід організації педагогічної підтримки обдарованих школярів, узагальнення якого сприятиме підвищенню ефективності організації педагогічної діяльності з означеною категорією дітей в Україні на сучасному етапі.

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчує відсутність історико-педагогічних досліджень, у яких було б систематизовано теорію і узагальнено досвід організації педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Донецькій області та у Східноукраїнському регіоні в цілому.

Метою статті є аналіз змісту та результативності регіональних програм підтримки обдарованої молоді в Донецькій області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпочинаючи з 1997 року в деяких областях України почали розроблятися обласні та регіональні програми підтримки обдарованої молоді, спрямовані на формування інтелектуального потенціалу нації. У Донецькій області склалася система роботи з обдарованими дітьми завдяки реалізації низки обласних програм та проєктів, які розроблялися відповідно до завдань і пріоритетів, визначених законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про вищу освіту», «Про авторське право та суміжні права»; указами Президента України «Про положення про стипендії Президента України для переможців Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових навчальних предметів і Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України»; «Про додаткові заходи щодо державної підтримки обдарованої молоді» (від 24.04.2000р. № 612/2000); «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» (від 04.07.2005р. № 1013/2005); «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді» (від 30.09.2010р. № 927/2010); постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти» (від 14.01.2004р. № 24); Концепцією профільного навчання в старшій школі та Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні.

У Донецькій області розроблялися та реалізовувалися регіональні цільові комплексні програми «Обдаровані діти»: в 1998 році розпорядженням Голови Донецької обласної державної адміністрації (від 01.07.1998 р.); в 2001 і в 2007 роках — як складові великих програм «Розвитку освіти Донецької області на 2001-2005 рр.» (від 30.01.2001 р.), «Освіти Донеччини. 2007-2010 рр.» (від 23.03.2007 р.).

Регіональна комплексна програма «Обдаровані діти» (затверджена рішенням Донецької обласної ради від 30.01.2001 № 3/18-408) діяла впродовж 2001-2005 років. У рамках Програми була відпрацьована система пошуку, відбору, творчого розвитку й педагогічного супроводу обдарованих дітей і молоді на всіх рівнях; створено банк даних обдарованих дітей; проведено заходи щодо формування мережі загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до освітніх потреб обдарованих учнів; залучено до роботи з обдарованою учнівською молоддю психолого-педагогічні та методичні служби; розроблено і впроваджено понад 500 видів рекомендацій для вчителів, батьків, керівників шкіл; проведено низку конкурсів, турнірів, фестивалів, змагань, виставок, спрямованих на розвиток та підтримку обдарованості; відкрито обласний заклад для обдарованих дітей — багатопрофільний ліцей «Ерудит» з очною формою навчання для 120 найбільш талановитих учнів регіону та обласна очно-заочна школа для 350 здібних школярів; започатковано виплату стипендій обдарованим дітям [1].

Виконання цієї програми дало можливість створити цілісну систему підтримки обдарованої молоді, яка вміщувала комплекс психолого-педагогічних, науково-методичних напрямів розвитку здібностей школярів, що передбачало: виконання програм «Інтелектуальний потенціал Донеччини», «Відродження духовності Донецького краю», «Здорове покоління Донбасу»; інтеграцію різних видів педагогічної діяльності щодо підтримки обдарованих школярів, а саме: пошук, відбір, розвиток здібностей, підтримка кожного здібного учня; єдність і взаємодію в роботі з обдарованими дітьми закладів освіти обласного, міського, районного і шкільного рівнів; створення обласного реєстру обдарованих школярів.

Показовими результатами роботи програми за підсумками 2001-2005 років став високий рейтинг команди школярів області у Всеукраїнських олімпіадах (друге місце серед команд інших областей України, призові місця на Міжнародних олімпіадах); протягом п'яти років призери Всеукраїнських, Міжнародних олімпіад заохочувалися стипендіями Донецької обласної ради; щорічно 140 обдарованих учнів, студентів та аспірантів отримували стипендії обласної

ради; у містах і районах Донецької області стипендії отримували понад 1,5 тисячі школярів; в області започатковано Всеукраїнський фестиваль мистецтв академічного співу «Українське бельканто», Міжнародний турнір спортивних бальних танців «Обдаровані діти — Престиж», конкурси співаків «Юні таланти», майстрів декоративно-прикладного мистецтва, юних художників «Дитячі фарби Донеччини» та ін.; до спортивних змагань з міні-футболу «Футбольні надії», баскетболу «Срібний кошик», волейболу, шахів «Юний гросмейстер», легкої атлетики «Королева спорту» тощо щорічно залучалися понад 200 тисяч учнів 5-11 класів.

Згідно з Програмою «Освіта Донеччини. 2007-2011 роки» та обласною цільовою програмою роботи з обдарованою молоддю на 2008-2011 роки, яка була прийнята рішенням колегії управління освіти і науки облдержадміністрації 17.04.2008 р., було продовжено пошук, підтримку та розвиток талановитої учнівської молоді (банк обдарованих дітей, стипендії, індивідуальні програми розвитку, науково-практичні конференції учнів 8-11 класів разом з ВНЗ III-IV рівнів акредитації, конкурси для учнів початкової школи «Юний ерудит», Інтернет-турніри для учнів 5-7 класів і т.п.).

Аналіз результативності програм засвідчив, що дітям з високими здібностями надаються різноманітні форми допомоги, проте було з'ясовано, що ця робота вимагає більш глибокого вивчення й опрацювання її методологічних основ, сучасного осмислення й розв'язання низки певних проблем. Серед них було виявлено: низький рівень взаємодії педагогів та інших фахівців з батьками обдарованих дітей, відсутність механізму надання адресної допомоги кожній дитині, потреба в розробці індивідуальних освітніх маршрутів з урахуванням специфіки творчої та інтелектуальної обдарованості учня, недостатній рівень професійної підготовки педагогів, які працюють із категорією обдарованих. Через стереотипи, що склалися в системі навчання, такий категорії вчителів іноді складно вибудувати професійно-особистісні відносини з обдарованими дітьми в освітньо-виховному процесі. Виникла потреба в підвищенні якості підготовки педагогів для обдарованих дітей, їх науково-методичній підтримці та психологічному супроводі. Подальшого розвитку й удосконалення потребував науково-методичний супровід інноваційних освітніх закладів, на базі яких створюються експериментальні майданчики, лабораторії з питань обдарованості. Для здійснення їх ефективної діяльності було необхідно розробити механізми мережевої взаємодії.

Складність демографічної ситуації і, разом з тим, підвищення суспільних вимог до якості освітніх послуг викликали необхідність пошуку і апробації нових підходів до організації шкільної освіти в регіоні. Досить ефективною формою забезпечення доступності школярів до якісної освіти, що зазнала особливого поширення в останнє десятиріччя, є створення освітніх округів. Під освітнім округом розуміють добровільне об'єднання загальноосвітніх навчальних закладів різних типів і форм власності з дошкільними, позашкільними та іншими навчальними закладами, а також установами охорони здоров'я, що сприяють здійсненню освітньої діяльності, і створюється для забезпечення освітніх та культурно-освітніх потреб громадян, які проживають у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці (району, міста або їх частин). Основним завданням освітнього округу є забезпечення єдиного освітнього простору в межах адміністративно-територіальної одиниці, створення належних умов для навчання обдарованих учнів, раціональне використання творчого потенціалу педагогічних працівників, реалізація допрофільної підготовки і профільного навчання, розвиток творчих здібностей, нахилів, обдарувань дітей, упровадження сучасних освітніх технологій. Функціонування освітніх округів, в яких є реальні можливості за рахунок концентрації в опорних навчальних закладах матеріально-технічних, фінансових, кадрових ресурсів, якісно забезпечувати освітні потреби населення на прилеглих територіях.

Наразі територію Донецької області умовно поділено на 54 освітні території, в яких створені та функціонують 242 освітніх округи. В округах визначено 249 опорних шкіл, на базі яких здійснюється профільне та допрофільне навчання учнів округу. Ресурсними центрами профільного навчання в освітніх округах області є 65 загальноосвітніх навчальних закладів нового типу: 29 гімназій, 34 ліцеї та 2 колегіуми.

Однак діюча мережа загальноосвітніх навчальних закладів, яка була сформована в другій половині XX століття практично без урахування регіональних потреб та особливостей, унаслідок обмеженої варіативності освіти, недостатнього рівня матеріальної бази та кадрового потенціалу не сприяє повною мірою впровадженню інноваційних освітніх технологій, профільного навчання, здійсненню роботи з різними категоріями школярів. З метою усунення існуючих недоліків та подальшого якісного оновлення мережі загальноосвітніх навчальних закладів програмою «Освіта Донецчини. 2012-2016 роки» заплановано: створення, відкриття нових загальноосвітніх навчальних закладів та їх філій; реорганізація шкіл та інших навчальних закладів; створення навчально-виховних комплексів; дієве функціонування опорних (базових) шкіл та ресурсних центрів з організацією підвезення до них учнів, організація взаємодії закладів освіти; поліпшення варіативності навчання, якості освітніх послуг, у тому числі через взаємодію з позашкільними закладами, установами культури, соціальної сфери тощо; підвищення рівня кадрового потенціалу закладів освіти; модернізація системи управління освітою в регіоні, залучення до управління громадських інституцій [2].

Після аналізу результативності попередньої програми, було розроблено Концепцію регіональної стратегії в сфері підтримки та розвитку дитячої обдарованості до 2020 рр., яка була укладена з урахуванням нових запитів суспільства щодо формування конкурентоспроможної особистості, здатної до саморозвитку, самоосвіти, програмування власного життя.

Метою обласної цільової програми підтримки та розвитку дитячої обдарованості «Надія Донецчини» на 2010-2020 роки було визначено: забезпечення сприятливих умов для подальшого розвитку цілісної обласної системи виявлення, розвитку, адресної підтримки обдарованих дітей у різних областях інтелектуальної, творчої та спортивної діяльності, спрямованої на виховання громадянина з гуманістичним світоглядом, компетентного у власній життєдіяльності.

Ставши логічним продовженням попередніх програм, нова програма серед основних завдань має наступні: подальша розбудова обласної системи пошуку, розвитку й психолого-педагогічного супроводу обдарованої молоді, її професійної орієнтації з урахуванням регіональної специфіки, соціально-економічного та наукового потенціалу області; розробка науково-методичних засад, методичних рекомендацій та програм для навчання й розвитку творчого потенціалу обдарованої молоді; залучення обдарованої молоді до науково-дослідної, експериментальної, творчої діяльності, зокрема в гуртках та філіях Малої академії наук; забезпечення економічних і соціальних гарантій розвитку та самореалізації обдарованої особистості; удосконалення системи підготовки та стимулювання педагогів до інноваційного пошуку в роботі з обдарованими; надання консультативної допомоги батькам та педагогічним кадрам щодо роботи з обдарованими.

Серед завдань програми з'явилися нові порівняно з попередніми версіями: надання адресної допомоги обдарованим у різних галузях інтелектуальної, творчої та соціальної діяльності відповідно до їх здібностей, у тому числі на основі інноваційних технологій виявлення і підтримки обдарованих дітей, які мешкають у сільській місцевості, населених пунктах, віддалених від великих центрів культури, освіти, науки; забезпечення умов для неперервної освіти обдарованих учнів усіх категорій; створення керованої системи пошуку та впровадження освітніх інновацій у роботу з обдарованими дітьми; пошук шляхів координації діяльності органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, навчальних закладів, громадських організацій з питань розвитку та підтримки обдарованості; поглиблення міжрегіонального та міжнародного співробітництва у сфері пошуку й апробації нових психолого-педагогічних технологій виявлення, навчання та підтримки обдарованих.

Проект «Надія Донецчини — гордість України» є частиною програми «Освіта Донецчини. 2012-2016 роки». Метою проекту є вдосконалення системи роботи з обдарованими дітьми через створення умов для виявлення, підтримки та розвитку обдарованих дітей, забезпечення якісної освіти, формування здатності до неперервної освіти, сприяння їх самореалізації, професійному самовизначенню відповідно до здібностей та інтересів; підвищення професійної компетентності вчителя, що працює з обдарованими дітьми [2].

Проект спрямований на вдосконалення освітнього середовища, яке створює і відтворює умови для навчання, розвитку, виховання та соціалізації обдарованих дітей. Проектом передбачено здійснення інноваційних перетворень у розробці та впровадженні нових технологій навчання і виховання, розвитку системи безперервної освіти, яка включає в себе також підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних кадрів, роботу з обдарованими дітьми. Основними завданнями проекту визначено запровадження на обласному рівні учнівських змагань за форматом всеукраїнських та міжнародних; удосконалення традиційних і впровадження в освітній процес нових педагогічних технологій; залучення до роботи з обдарованою молоддю творчого потенціалу національної та зарубіжної вищої школи, поглиблення міжнародного співробітництва у сфері нових педагогічних технологій навчання і виховання обдарованої молоді; унормування на регіональному рівні стимулювання педагогів, які працюють з інтелектуальною та творчою елітою Донеччини; координування діяльності органів місцевого самоврядування, навчальних закладів, громадських організацій з питань розвитку та підтримки обдарованої молоді.

Наразі на національному та міжнародному рівнях збільшилася кількість учнівських предметних олімпіад з 15 до 20; кількість турнірів юних знавців сягає 11; кількість Інтернет-олімпіад — 10; кількість різноманітних учнівських конкурсів — 86. Кожного року збільшується кількість предметних секцій Малої академії наук України, наразі їх — 54. Результати роботи з обдарованою молоддю на національному і міжнародному рівнях розглядаються як показники якості освіти та повинні сприяти формуванню позитивного іміджу області.

Виконання заходів обласних програм «Обдаровані діти» та програми «Надія Донеччини» за останні роки дозволило досягти певних позитивних результатів. Збільшилася кількість учасників інтелектуальних змагань на шкільному та районному рівнях, що сприяло збільшенню кількості переможців III та IV етапів Всеукраїнських учнівських предметних олімпіад. Серед школярів Донецької області в 2010 році призерами IV етапу Всеукраїнських учнівських предметних олімпіад стали 68 учнів, у 2011 р. — 66 учнів, у 2012 р. — 79 учнів, у 2013 р. — 83 учня. За період з 2007 по 2012 роки серед школярів Донецької області було 23 переможця міжнародних олімпіад з різних навчальних предметів. Підвищився інтерес учнів до наукової діяльності, значно зросла кількість учнів-членів МАН, сформовано банк обдарованої учнівської молоді (27,3 тис. осіб) та їх наставників (11,8 тис. осіб).

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Протягом останніх років розвиток дитячої обдарованості є пріоритетним напрямком регіональної освітньої моделі Донецької області. Було розроблено та реалізовано низку програм та проектів щодо підтримки обдарованої молоді в регіоні, розбудовано систему освітніх округів, створено загальноосвітні заклади нового типу, які стали лідерами в роботі з обдарованими школярами та в розробці і впровадженні педагогічних інновацій. Результатами спільних зусиль освітян в роботі з педагогічної підтримки обдарованих школярів освітніх установ області стало зростання кількості призерів Всеукраїнських учнівських предметних олімпіад та Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів — членів Малої академії наук України, поширення різноманітних творчих та спортивних конкурсів і змагань серед школярів Донецької області. Перспективним напрямком подальших досліджень є вивчення та узагальнення досвіду регіональних систем підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які працюють з обдарованими школярами.

Література:

1. Програма «Обдаровані діти» / Рішення Донецької обласної ради від 30.01.2001 № 3/18-408. [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу : http://www.osvita.donetsk.ua/?lang=ua&sec=05.01&iface=Public&cmd=region_programs&args=
2. Програма «Освіта Донеччини. 2012-2016 роки» / Рішення Донецької обласної ради від 29.03.2012 № 6/10-253. [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу : <http://www.osvita.donetsk.ua/?lang=ua&sec=05.01&iface=27&cmd=showdoc&args=id:116>

Розвиток дитячої обдарованості є пріоритетним напрямком регіональної освітньої моделі Донецької області. Протягом останніх років було розроблено та реалізовано низку регіональних цільових комплексних програм та проєктів підтримки обдарованої молоді («Обдаровані діти», «Надія Донеччини — гордість України»), виконання яких дало можливість створити цілісну систему підтримки обдарованої молоді в Донецькій області.

Ключові слова: обдаровані школярі, регіональна програма, Донецька область, педагогічна підтримка обдарованих школярів

Развитие детской одаренности является приоритетным направлением региональной образовательной модели Донецкой области. В последние годы был разработан и реализован ряд региональных целевых комплексных программ и проектов поддержки одаренной молодежи в регионе («Одаренные дети», «Надежда Донбасса — гордость Украины»), выполнение которых позволило создать целостную систему поддержки одаренной молодежи в Донецкой области.

Ключевые слова: одаренные школьники, региональная программа, Донецкая область, педагогическая поддержка одаренных школьников

Development of children's giftedness is a priority of the regional educational model in Donetsk region. Over the last years, various regional target complex programs and projects of gifted youth support have been developed and implemented in the region («Gifted children», «Hope of Donetsk region — pride of Ukraine»); their implementation has enabled to create an integrated system of gifted youth support in Donetsk region.

Key words: gifted pupils, regional program, Donetsk region, pedagogical support of gifted pupils.

УДК [373.5.091.33:004.77] : 8

**А.П. Кобися, І.О. Порицька
м. Вінниця, Україна**

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

Комп'ютери стрімко увійшли в різноманітні сфери повсякденної діяльності суспільства, тому широке запровадження комп'ютерної техніки у процесі навчання є важливим завданням педагогів. Воно докорінно змінює зміст та роль учителя в навчально – виховному процесі, дає змогу школяреві навчатися не тільки за нових умов, але й по-новому. Учнім потрібні нові навички: думати, розуміти сутність речей, осмислювати ідеї й концепції і вміти шукати потрібну інформацію, тлумачити її і застосовувати за конкретних умов. Саме цьому сприяють інтерактивні технології. Інтерактивне навчання дає можливість збільшити відсоток засвоєння матеріалу, впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) часто використовуються як синонім до інформаційних технологій (ІТ), хоча ІКТ — це загальніший термін, який підкреслює роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній та бездротових з'єднань), комп'ютерів, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію [1].

Аналіз попередніх досліджень. Дослідженню питання впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні української мови присвячено роботи педагогів Т. Бауер, В. Береговенко, Л. Грінченко, Г. Корицької, С. Кущенко, Т. Лозовської, І. Січкара, Л. Сорокіної та ін.

Актуальність проблеми зумовлена необхідністю розвитку пізнавальних інтересів школярів на уроках української мови за допомогою інтерактивного мультимедійного електронного підручника.

Мета дослідження. У цій статті нашою метою є огляд можливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні української мови у загальноосвітніх закладах.